УДК 004:37.378.

РОЗВИТОК САМОСТІЙНОСТІ СТУДЕНТІВ

Торбаніст В.О.
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь
e-mail: vadim.torbanist@gmail.com

Проблема виховання самостійності як складової соціальної зрілості особистості належить до однієї з найважливіших у теорії і практиці виховання й навчання. Самостійність характеризує особистість з точки зору її активності і свідомого самовираження у діяльності. В умовах включення України до Болонського освітнього процесу гостро постає проблема організації та контролю самостійної роботи студентів. Самостійність, як відомо, є найбільш істотною якістю людини як особистості та суб'єкта діяльності. Проблема самостійності мислення і діяльності студентів прямо пов'язана зі зміною парадигми системи сучасної освіти. Особливою рисою організації навчального процесу у вищих навчальних закладах України в сучасних умовах стає поступове збільшення навчального часу на самостійну роботу студентів. Навчати студентів самостійно поновлювати свої знання, самостійно орієнтуватись в стрімкому потоці нової інформації є важливим завданням сучасної вищої школи. Від уміння студентів самостійно планувати, організовувати і контролювати процес навчання й пізнавальної діяльності залежить якість оволодіння ними знаннями, вміннями і навичками [2].

Мета статті: – проаналізувати шляхи і напрями самостійної пізнавальної діяльності студентів з метою оптимізації навчального процесу; - визначити детермінанти оптимізації навчального процесу.

Обговорення проблеми Самостійність це одна з головних якостей особистості яка виражається у вмінні ставити перед собою цілі і завдання та добиватися їх досягнення власними силами. Результати реформування вищої освіти в Європейських країнах в рамках Болонського процесу свідчить про зростання ролі самоосвіти як найважливішої умови розвитку особистості, її професійного та життєвого успіху, а також головної задачі професійної підготовки студентів. Разом з тим наразі практично відсутнє теоретичне обґрунтування потенційних можливостей самоосвітньої діяльності студентів вищої школи, які б відповідали новим вимогам системи професійної освіти в країні. [1; 2] Формування самостійної пізнавальної діяльності і активності розроблялося в педагогіці за трьома напрямками: гуманістичному, дидактично-методичному та психолого-дидактичному [3; 4]. При цьому пов'язують проблему формування пізнавальної самостійності з вихованням здібності самостійно мислити. Представниками першого напрямку (Аристотелем, Сократом, Платоном, Архітом) обґрунтовано значимість добровільного, активного та самостійного оволодіння учнем знаннями. Змістом другого напрямку, який започаткував Я.А. Коменський, є розробка організаційно-практичних питань, залучення учнів до самостійної пізнавальної діяльності. При цьому розглядаються проблеми викладання без

аналізу діяльності учня. Психолого-дидактичний напрямок який почав розробляти К.Д. Ушинський, характеризується тим, що самостійна робота учня не декларується в рамках педагогічних засобів та методів викладання а є предметом дослідження. В вищій школі пізнавальна самостійність визначається як якість особистості студента і пов'язують її з підготовкою до майбутньої професії. Тому вся система організації самостійної роботи у вищій школі повинна направлятися на розвиток у студентів самостійності як принципу життєдіяльності майбутнього фахівця, найважливішого критерію розвитку його творчої активності в пізнанні, роботі та спілкуванні. В останні десятиліття одні дослідники вважають, що самостійна робота повинна спрямовуватися на формування навичок самоосвіти, але при цьому не розкривається сутність самостійної роботи, її місце в організації навчального процесу (Архангельський С.І.). Деякі дослідники [5; 6] розглядають самостійну роботу як таку, що виконується без участі викладача але за його завданням. Існують погляди [7] на самостійну роботу, як таку, що охоплює і аудиторну і поза аудиторну діяльність, яка виконується в режимі взаємоконтролю, самоконтролю або під контролем викладача. Незважаючи на різні погляди дослідників у визначенні самостійної роботи можливо сформувати таку її структуру: мета діяльності, мотиви самостійної пізнавальної діяльності, самоосвітні задачі, способи самоосвіти, самоконтроль і самооцінка. Дослідження проведені рядом авторів [8] показують, що для активного формування у студентів готовності до самоосвіти необхідна цілеспрямована педагогічна підтримка, яка передбачає комплекс умов. Складовими цих умов є: розвиток у студентів позитивної мотивації до професійно орієнтованої пізнавальної діяльності; забезпечення узгодженої аудиторної та поза аудиторної діяльності; використання потенціалу змісту самостійної пізнавальної діяльності для розширення діапазону соціального та особистого розвитку студентів. Перша умова може бути реалізована при використанні моделювання професійних ситуацій. Друга умова забезпечується за рахунок розширення меж освітнього простору і можливостей соціального середовища для пізнання майбутньої професії та збагачення досвіду самореалізації. Третя умова реалізується за рахунок проектної діяльності студента, створенням практичної ситуації моделюванням майбутньої професійної діяльності. При цьому важливо мотивувати діяльність студентів за допомогою створення ситуації успіху, опираючись на життєвий досвід, практичного використання одержаної інформації. В цих умовах викладач повинен бути не тільки джерелом інформації а й організатором пізнавальної самодіяльності. Він повинен змістити акценти в своїй роботі з домінуючої трансляційної ролі на активізацію суб'єктних позицій всіх учасників навчального процесу. Досвід організації самостійної роботи в ВНЗ свідчить про низький рівень самоорганізації студентів, невміння планувати свій час і діяльність, виявити причини своїх проблем, адекватно оцінювати можливість самостійного вирішення ускладнень, що виникають в процесі навчання і своєчасно

звертатися за необхідною методичною допомогою до викладачів. Враховуючи зазначене необхідно розробляти психологічно обґрунтовані підходи до організації самостійної роботи. При цьому діяльність викладачів повинна направлятися, перш за все, на забезпечення ситуації успішності діяльності студентів. Ефективність процесу навчання кожної особистості визначається її унікальністю, індивідуальними пріоритетами, особливостями мотиваційної, конгмативно-пізнавальної сфери. Тому успішність навчальної діяльності може визначатися типологічними особливостями двома шляхами: через вплив на розумові здібності або шляхом на створення психологічних станів під дією різних педагогічних засобів. Вибір психолого-педагогічних дій повинен передбачати визначення індивідуально-психологічних особливостей студентів, тому що використання однакових засобів для різних студентів можуть давати різний результат. Таким чином, організовуючи психолого- педагогічний супровід процесу навчання з урахуванням індивідуальних особливостей студентів можна попередити деякі труднощі і забезпечити своєчасну підтримку. Індивідуальний підхід при організації самостійної роботи студентів передбачає постановку специфічних навчальних задач які відповідають ступеню розвитку кожного студента і педагогічну підтримку його пізнавальної діяльності, або об'єднання студентів в групи з близькими індивідуально-психологічними характеристиками для оптимізації умов вирішення навчальних задач.

Висновки. Одним з універсальних засобів педагогічної взаємодії в організації самостійної роботи студентів є формуюча підтримка, яка передбачає допомогу студентам в виконанні надто складних для них завдань. Ця підтримка має форму вказівок, рекомендацій та інших видів вербальної допомоги. Вона найбільш ефективна, коли пов'язується з задачами які відповідають здібностям студентів. До засобів формуючої підтримки можуть бути віднесені: організація умов прийняття студентом навчальної задачі; зведення задачі яку виконати неможливо до більш простих підзадач; спрямування ходу мислення студента за допомогою техніки відкритих питань і підтримки його мотивації; акцентування уваги на найбільш важливих аспектах задачі; апеляція до особистого досвіду, аналогій, перехід від обструкцій до конкретних життєвих ситуацій. Якщо внаслідок застосування формуючої підтримки студент набуває здібність виконати дане завдання без сторонньої допомоги, йому треба надати таку можливість. Якщо в процесі педагогічної взаємодії виявляється, що деякі студенти які мають підвищену інертність нервової системи не вміють швидко переходити з одного роду роботи на інший, відчувають емоційний дискомфорт, нездатні швидко працювати, то необхідно створити умови які б дозволяли студентам усвідомити причини їхніх ускладнень.

Перспективи подальших досліджень: шляхи і напрями оптимізації організації самостійної роботи студентів та встановлення відповідності між їх індивідуальними особливостями і найбільш ефективними засобами реалізації цієї роботи.

Література

1. Айзенберг А.Я. Самообразование: история, теория и совре- менные проблемы. – М., 1986.
2. Вергасов В. Д. Активизация познавателььой деятель- ности студентов в высшей школе / В.Д. Вергасов. – К. : Вищашкола, 1985. – 175 с.
3. Добреньков В.И., Нечаев В.Я. Общество и образование. – М., 2003. Журавська Л.М. Концептуальні умови управління самостійною роботою студентів у вищих навчальних закладах / Л.М. Журавська // Освіта і управління. – 1999. – Т. 3, №2. – С. 105–115.
4. Козаков В.А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение / В.А. Козаков. – К. : Вища школа, 1990. –247 с.
5. Никишин-Потанич В.А. Проблема самостоятельной работы студентов в педагогике высшей школы // Совершенствование форм и методов самостоятельной работы студентов. – Симферополь: Издательство СГПИ, 1985. – 218с.
6. Карпова О.Л. Теоретико-методологические аспекты самообразовательной деятельности студентов: инновационный подход // Саморазвитие человека: инновации в образовательном пространстве // Материалы международной науч.- практ. конф. Ч.2 – Н. Новгород, 2007.
7. ЯрмаченкоМ. Д. Важливий етап у розвитку педагогічної науки/ М. Д. Ярмаченко // Вісник АПНУкраїни. –1993. – №1. – С. 8–10.

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність формуючої підтримки , яка передбачає допомогу студентам в виконанні надто складних для них завдань, задля розвитку самостіності студентів при навчанні у ВНЗ.

Ключові слова: самостійність, самостійна пізнавальна діяльність, моделювання професійних ситуацій, розширення меж освітнього простору, проектна ї діяльность.

Аннотация. В статье обоснована необходимость формирующей поддержки, которая предусматривает помощь студентам в выполнении слишком сложных для них задач, для развития самостиности студентов при обучении в вузе.

Ключові слова: самостоятельность, самостоятельная познавательная деятельность, моделирование профессиональных ситуаций, расширение границ образовательного пространства, проектная й деятельности.

Abstract. In the article the necessity of forming a support, which provides assistance to students in performing very difficult tasks for the sake of samostinosti students in teaching at universities.

Keywords: independence, self-cognitive activity, simulation of professional situations, expanding the boundaries of educational space project her activities.